Ahmet Mithat Efendi'nin Romanlarında "Hikmet-i Peder"

Hikmet-i Peder in the Ahmet Mithat Efendi's Novels

Erhan Çapoğlu* - Mehmet Özdemir**

Abstract: It is a known fact that the Tanzimat Era has an important place in our history of westernization. Because the decisions taken and innovations made during this period caused radical changes in the political and cultural life of the Ottoman Empire. Ahmet Mithat Efendi along with all the writers of the period are among the witnesses of these developments. Ahmet Mithat Efendi, who brought many works to our literature by writing on almost every subject, has dealt with many aspects of our family and community life in these works. The novel "Hikmet-i Peder" is one of the significant works in which the father focuses on the concept of father and questions the role of the father in establishing a family, marriage and education of children. In this study, survey model which is one of the qualitative research methods was used. The father characters in the novels, particularly "Hikmet-i Peder", "Hüseyin Fellâh", "Müşahadat", "Paris'te Bir Türk", "Eski Mektuplar", "Henüz On Yedi Yaşında", "Acaib-i Alem", "Çengi", "Taaffüf", "Diplomalı Kız", "Felatun Beyle Rakım Efendi" were examined. When these novels are examined in general, some of the father characters in the novels are named in the novel. In the Eski Mektuplar, the names of Saim Bey, Hicabi Efendi in Acaib-i Alem, Canbert Bey in the novel Çengi, Daniş Bey in the Taaffüf novel, Jean Pepres in the Diplomatic Girl novel, and Mustafa Meraki Efendi in the novel Felatun Beyle Rakım Efendi. In the novel Henüz 17 Yaşında, the father of Kalyopi, Hüseyin Fellah in his novel Hüseyin's father, a Turkish novel in Paris, Nasuh Bey's father's names are not mentioned. In the novel Müşahadat, Ahmet Mithat is the father figure. The father character of Hikmet-i Peder which constitutes the basis of the research is also given the profession and the name is not given. As a result of the study, it was seen that Ahmet Mithat Efendi points to the importance of the concept of father in our family and community lives.

Structured Abstract: The Ottoman State embraced many periods within its 624-year period from its foundation to its collapse. During these periods, the Tanzimat Period has a special place. Because, during the Tanzimat Period, the Ottoman Empire was completely turned its direction to the West. This return to the West

* Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
PhD. Student, Sakarya University, Institute of Educational Sciences

ORCID 0000-0001-5154-7856

capoglu.erhan.05@gmail.com

** Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Assist. Prof., Sakarya University, Faculty of Educational Sciences

ORCID 0000-0002-5838-0304

mehmetoz@sakarya.edu.tr

Cite as/ Atıf: Çapoğlu, E. & Özdemir, M. (2020). Ahmet Mithat Efendi'nin romanlarında "Hikmet-i Peder", *Turkish Studies - Language*, 15(1), 87-98. <https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies>.

Received/Geliş: 06 November/Kasım 2019

Checked by plagiarism software

Accepted/Kabul: 24 March/Mart 2020

Published/Yayın: 30 March/Mart 2020

Copyright © INTAC LTD, Turkey

CC BY-NC 4.0

made itself felt not only in the field of government but also in the life of society. Westernization movements, which were regarded as the policy of the state in these years, also shook some values and institutions of the society. Family comes first among these shaken institutions. According to Okay (2008: 203), one of the institutions that changed the most after the declaration of the Tanzimat Edict and where the conflict of conflicts between the east and the west is most common, is the family. The fact that Ahmet Mithat Efendi, one of the most interesting writers of the Tanzimat Period, did not touch on this point, will certainly be incompatible with his author identity.

Because, although he was belittled as a popular writer in his period, he could be considered as a "school alone" with his works and journalism with his influence on the youth of that time.

as it is understood, Ahmet Mithat has the power to observe the events around him well. When this observation power is combined with the ability of the author to explain what he has learned and read, a road map emerges about the literary personality of Ahmet Mithat. There are similar views to this point. According to the writer (1975: 558), the subjects in Ahmet Mithat Efendi's works are events that happen either by him or by a friend. He first set up the subject of the novel in his own mind and then works, then tells the people he cares about, takes criticism from them, and even if it is a place and place he did not know before, he would go there and communicate with all kinds of people there. These places include the coffee shop, quagmire, pub, etc. can. In addition, if there was a historical issue, he would go to museums and try to learn the conditions of that period. Ahmet Mithat Efendi is distinguished by his contemporaries in all aspects. Because he aims to teach something to the public in his works. Therefore, Akyüz (1995: 75) states that Ahmet Mithat Efendi is not a folk tale, but a great writer who writes stories and novels for the public. As mentioned above, the concept of the family, which was damaged in the Tanzimat Period, attracted the attention of Ahmet Mithat Efendi and gave works for this purpose.

We understand from the novel "Hikmet-i Peder" that Ahmet Mithat Efendi, who cares about the concept of family very much, thinks that the "father" figure is very important in the concept of family. Various father characters are seen in the novels of Ahmet Mithat Efendi. Looking at these novels in general, some of the father characters in the novels are given in the novel. The names of Saim Bey in Old Letters, Hicabi Efendi in Acaib-i Alem, Canbert Bey in Çengi novel, Daniş Bey in Taaffüf novel, Jean Pepres in Diplomatic Girl novel, and Mustafa Meraki Efendi in Felatun Beyle Rakım Efendi. In his novel, Seventeen Years Old, despite the fact that his father was included in the novel of Kalyopi, Hüseyin's father in the novel Hüseyin Fellah, and the father of Nasuh Bey in the novel named A Turk in Paris. In the novel of Müşahadat, there is Ahmet Mithat Efendi himself as the father figure. The profession of the father character in Hikmet-i Peder novel, which forms the basis of the research, has been given and is not named.

Doctor of Ahmet Mithat Efendi's novel "Hikmet-i Peder" The figures of "father" who are loyal to his family named as Bey and about his children are also seen in some of his novels. In his novel Gönüllü, Ahmet Mithat talks about an event by interfering with the events in the novel. According to Ahmet Mithat, the father is convicted of starting a family and looking after this family. The marriage and education of children, which can also be considered within the framework of the father's family, is very important for Ahmet Mithat Efendi.

In the novel "Hikmet-i Peder" written by the author, these two issues were emphasized. The writer stated the duties of the father in the novel and emphasized the duty of the father especially at the point of marriage. The author has made it clear that marriages without care and consideration enough - just because he is older - do not only affect the family badly, but also the society that is formed by the unification of the families. In the novels examined in the study, father characters were emphasized. Although father characters are not dominant in some of the novels examined, it is seen that fathers play a big role in the education of children in novels where the father character is dominant. When the novels examined are examined, it is seen that Ahmet Mithat Efendi emphasized the importance of "father" in the family, education and social peace.

Keywords: Literature, Education, Ahmet Mithat Efendi, Hikmet-i Peder, Father

Öz: Batılılaşma tarihimiz içinde Tanzimat Devri'nin önemli bir yere sahip olduğu bilinen bir gerçektir. Çünkü bu dönemde alınan kararlar ve yapılan yenilikler, Osmanlı Devleti'nin siyasî ve kültürel hayatında köklü değişikliklere sebep olmuştur. Dönemin bütün edebiyatçıları ile birlikte Ahmet Mithat Efendi de bu

gelişmelerin tanıklarındandır. Hemen hemen her konuda yazarak edebiyatımıza birçok eser kazandıran Ahmet Mithat Efendi, aile ve toplum hayatımızın birçok yönünü bu eserlerinde ele almıştır. "Hikmet-i Peder" romanı da baba kavramı üzerinde durduğu ve babanın aile kurmada, çocukların evlilik ve eğitimindeki rolünü sorguladığı önemli eserlerindendir. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olan tarama modeli kullanılmıştır. Hikmet-i Peder romanı başta olmak üzere, "Hüseyin Fellâh", "Müşahadat", "Paris'te Bir Türk", "Eski Mektuplar", "Henüz On Yedi Yaşında". "Acaib-i Alem", "Çengi", "Taaffüf", "Diplomalı Kız", "Felatun Beyle Rakım Efendi", romanlarındaki baba karakterleri incelenmiştir. Bu romanlara genel olarak bakıldığında romanlardaki baba karakterlerinin kimisinin ismi romanda verilmiştir. Eski Mektuplar'da Saim Bey, Acaib-i Alem'de Hicabi Efendi, Çengi romanında Canbert Bey, Taaffüf romanında Daniş Bey, Diplomalı Kız romanında Jean Pepres, Felatun Beyle Rakım Efendi romanında ise Mustafa Meraki Efendi'nin isimleri verilmiştir. Henüz On Yedi Yaşında romanında ise Kalyopi'nin babasına, Hüseyin Fellah romanında Hüseyin'in babasına, Paris'te Bir Türk adlı romanda Nasuh Bey'in babasına yer verilmiş olup isimleri belirtilmemiştir. Müşahadat romanında ise baba figürü olarak Ahmet Mithat vardır. Araştırmanın temelini oluşturan Hikmet-i Peder romanındaki baba karakterinin de mesleği verilmiş olup ismi verilmemiştir. Çalışmanın sonucunda Ahmet Mithat Efendi'nin aile ve toplum hayatımızda baba kavramının önemine işaret ettiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, Eğitim, Ahmet Mithat Efendi, Hikmet-i Peder, Baba, Eğitim

Giriş

Osmanlı Devleti 624 yıllık ömründe çeşitli dönemleri içinde barındırmıştır. Tarihçiler bu süreçleri "kuruluş, yükselme, duraklama ve yıkılış" olarak isimlendirmiştir. Osmanlı Devleti, Kanuni Sultan Süleyman döneminde en parlak dönemini yaşamış ve dünyada söz sahibi olmuştur. Ama bu parlak devrin hemen ardından, devlet bir duraklama süreci yaşamıştır. Kodaman (2007:12)'a göre 1299-1579 yılları arasında Osmanlı yeniçağını yaşarken 16. yüzyıldan itibaren tarihi süreç tersine işlemeye başlamış ve "ters işleme"nin nedenleri iç ve dış sebepler olarak adlandırılmıştır. Bu süreçte Osmanlıların duraklama sorununu yine kendi medeniyeti içerisinde ve kendi kendilerine yeterli olacakları düsturuyla çözmeye çalıştıkları fakat 18. yüzyılın başından itibaren Tanzimat Fermanı'nın ilânı ile birlikte alınmış olan "medeniyet değiştirme" kararından sonra artık sorunlara hâl çarelerini kendi medeniyetleri dışında da aramaya başladıkları görülmektedir. (Karagöz, 1995: 173). Osmanlı Devleti'nde batıya açılmanın başlangıcı III.Ahmet devri kabul edilir. Lale Devri olarak bilinen III.Ahmet devri, Bayezid hamamında tellallık yapan ve daha önce "Patrona" gemisinde leventlik yaptığı için "Patrona" lâkabıyla anılan Halil adında bir Arnavut'un başında bulunduğu "İhtilâl" ile sona erer (Danişmend, 1972;18). Ancak, I.Mahmut'tan Sultan Abdülmecid devrine kadar savaş ve isyanlara rağmen kıyafetten devlet yapısına birçok yenilikler yapılmaya devam edilmiştir. Özellikle II.Mahmut'un 15 Haziran 1824'te Yeniçeri Ocağını imha edip kaldırması, "yenileşme" hareketlerinin ilk büyük zaferi olarak görülebilir (Güngör,1987;21). Çünkü o zamana kadar yapılmak istenen bütün ıslahat hareketlerine Yeniçeriler karşı çıkmışlardır. Osmanlı Devleti'nin "Batılılaşma" macerasının çok önemli bir adımı olan Tanzimat Fermanı'nın Sultan Abdülmecid döneminde 3 Kasım 1839'da ilân edilmesi de "Vak'a-i Hayriyye" olarak da anılan Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra gerçekleştiğinden dikkat çekicidir. Aslında kökleri yukarıda da bahsettiğimiz ve bir dönüm noktası olarak gördüğümüz Yeniçeri Ocağının "ilga"sına dayanan modernleşme hareketleri zaman zaman hızlanıp zaman zaman yavaşlayarak Cumhuriyet devrine kadar devam etmiştir.

Bu yıllarda devletin politikası olarak görülen batılılaşma hareketleri, beraberinde toplumun bazı değerlerini ve kurumlarını da sarsmıştır (Alver, 2012:28). Bu sarsılan kurumların başında aile gelmektedir. Okay (2008:203)'a göre Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra en çok değişime uğrayan ve doğu batı arasındaki zıtlık çatışmalarının en fazla görüldüğü kurumlardan biri ailedir. Osmanlı döneminde Batılılaşmanın olumsuz etkilerinden önemli ölçüde nasibini alan aile kurumu, birçok eserin konusu olmuştur. Ancak bu konuda, zaten dönemin Batılılaşma politikalarını eleştirel

bir anlayışla ele alan Ahmet Mithat Efendi'nin eserleri "aile" kurumunda yaşanan olumsuzlukları ortaya koyması açısından dikkat çekicidir. Özellikle de Osmanlı-Türk aile yapısı içerisinde baskın bir karakter olarak yer alan "baba" tipi üzerinde Ahmet Mithat Efendi'nin eserlerinde oldukça fazla durulur. (Özkardeş ve Arkonaç, 1998:254) bu konuda, "*İnci (1992)'nin Tanzimat döneminde Türk Romanında Baba adlı çalışmasında, Ahmet Mithat'ın çocuğun eğitiminden babanın sorumlu olduğunu çünkü hem eğitim açısından hem de doğası açısından anneden üstün olduğunu vurguladığına değinir.*" şeklinde görüş beyan etmiştir. Bundan dolayı Tanzimat dönemi romanlarında "çocuk eğitiminde babanın etkisinin anneden daha ön planda oluşu" farklı çalışmaların da konusu olmuştur.

1-Ahmet Mithat Efendi'nin Hayatı ve Edebi Kişiliği

Ahmet Mithat Efendi Rus işgali üzerine 1829 yılında Kafkasya'yı terk etmek zorunda kalan bir anne ile Anadolu'dan gelmiş manifaturacı bir babanın oğlu olarak 1844 yılında İstanbul'da doğmuştur. Ahmet Mithat 10 yaşında Vidin' de memur olarak bulunan ağabeyinin yanında ilk öğrenimine başladıysa da okulu yarıda bırakmıştır. Vidin' den İstanbul'a tekrar döndüğünde ise bir aktarın yanına çırak olarak girmiştir. Çıraklık zamanında da eğitimini aksatmayan Ahmet Mithat özel olarak Türkçe ve Fransızca dersleri alıyordu. Dört yıl süren çıraklık hayatından sonra tekrar ağabeyinin yanına Niş'e gitmiş ve 1864 yılında İlköğrenimini tamamlayıp Tuna'da memuriyete girmiştir. Ahmet Mithat burada çalışkanlığı ile Tuna valisi Mithat Paşa'nın dikkatini çekmiş, takdirini kazanmıştır. Bu yüzden Mithat Paşa Ahmet'e kendi ismini vermiştir. Çalışkanlığı neticesinde 1869 yılında ise Tuna Vilayet Gazetesinin başına getirilmiş, Mithat Paşa'nın gene 1869 yılında Bağdat valiliğine tayin edilmesiyle Mithat Paşa ile birlikte Bağdat'a gitmiştir. Bağdat'ta iki yıl kalan Ahmet Mithat burada Zevrâ gazetesini çıkarmış. 1870 yılında da Maarif Nezâreti'nin açtığı okul kitapları yarışmasında da Hâce-i Evvel adlı eseriyle ikinci olmuştur. 1871 yılında üvey abisi Hafız Ağa'nın ölümü üzerine ailesine bakma sorumluluğundan dolayı İstanbul'a dönen Ahmet Mithat burada Bedir ve Devir gazetelerini çıkarmış, 1873 yılında ise siyasi yazı ve yorumlarından dolayı Rodos'a sürgün gönderilmiştir. Sürgünlüğü esnasında da yazma tutkusundan vazgeçmeyen yazar 1870 yılında başladığı Letâif-i Rivâyât adlı eserini yazmaya devam ettiği gibi altı romanla üç piyesin de sahibi olmuştur. Abdülaziz'in tahtan indirilmesinden sonra affedilerek İstanbul'a dönmüştür. 1876 yılından sonra Ceride-i Askeriyye (Askeri gazete) başyazarlığı, Takvîm-i Vekaayi müdürlüğü ve II.Abdülhamid'in vakanüvisliği görevlerinde bulunmuş, 1878 yılında Tercümân- ı Hakikat gazetesini kurmuş ve bundan bir yıl sonra Matbaa-ı Âmire (Devlet Matbaası) Müdürü, 1895 yılında ise Umûr-ı Sıhhiyye (Sağlık İşleri) Reisi olmuştur. Ömrünün son yıllarında İstanbul Üniversitesi'nde Dünya Tarihi ve Dinler Tarihi derslerini okutmuş, 30 Aralık 1913 yılında, 69 yaşında yaşamını yitirmiştir.

Ahmet Mithat Efendi popüler bir yazar olarak küçümsenmiş olsa da yazdığı eserleriyle, gazeteciliğiyle ve o zamanın gençleri üzerinde etkisiyle "tek başına bir mektep" olarak değerlendirilebilir (Okay, 2008:5). Akyüz (1995:70) Ahmet Mithat Efendi'nin edebi kişiliği hakkında şunları ifade etmektedir:

"Ahmet Mithat, Türk edebiyatında, dışarlak yani kendisinden çok çevresi ile ilgili yazar tipinin en dikkate değer örneğidir. Kırk beş yıl süren çok yoğun ve çok verimli yazı hayatının her safhası, onun karakterindeki bu ana özelliğin görünüşleri ile doludur. Çevresi ile ilgilenen insan onu yalnız gözlemlemekle yetinmeyerek gözlemlerinin sonuçları üzerinde bir düşünce işlemine de gireceğine, çevresine düşüncelerini de açıklamaya çalışacağına göre yazarın er-geç, böyle açıklamalar ve gerekli telkinler için en çekici ve en geniş imkânlarla sahip bulunan hikâye ve roman alanına girmesi mukadderdi. Yazarın bu kaderini belirten ikinci mizaç özelliği ise sohbetten, anlatmaktan son derece hoşlanmasıdır. Düşüncelerini rahat rahat ve istediği genişlikte anlatabilmesi için de hikâye ve romandan daha elverişli bir tür elbette olamazdı."

Anlaşılabacağı üzere Ahmet Mithat'ın çevresindeki olayları iyi bir şekilde gözlemleme gücü vardır. Bu gözlemleme gücüyle yazarın öğrendiği ve okuduğu şeyleri anlatma özelliği birleştğinde Ahmet Mithat'ın edebi kişiliği hakkında bize bir yol haritası çıkmaktadır. Bu noktaya benzer görüşler de bulunmaktadır. Yazgıç (1975:558)'e göre Ahmet Mithat Efendi'nin eserlerinde konular ya kendisinin başından ya bir dostunun başından geçen olaylardır. Romanın konusunu ilk önce kendi kafasında kurar ve işler sonra değer verdiği kişilere konuyu anlatarak onlardan tenkitler alır hatta eğer konu daha önce bilmediği bir yer ve mekân ise oralara gider ve oradaki her türlü insanla iletişim kurardı. Bu yerler eserlerinde de yer verilen kahvehane, batakhane, meyhane vs. olabilir. Ayrıca tarihi bir konu varsa müzelere gider ve o dönemin şartlarını öğrenmeye çalışırdı. Ahmet Mithat Efendi her yönüyle çağdaşları tarafından ayrılmaktadır. Çünkü hayatı boyunca yazdığı eserlerde halka bir şeyler öğretmeyi gaye edinmiştir. Bu yüzden Akyüz (1995:75) Ahmet Mithat Efendi'nin halk hikayeleri değil, halk için hikayeler ve romanlar yazan büyük bir yazar olduğunu belirtir.

2-Ahmet Mithat Efendi'nin Eserlerinde Bulunan "Baba" Karakterleri

Ahmet Mithat Efendi'nin incelenen romanlarında çeşitli baba karakterleri görülmektedir. Bu romanlara genel olarak bakıldığında romanlardaki baba karakterlerinin kimisinin ismi romanda verilmiştir. Eski Mektuplar'da Saim Bey, Acaib-i Alem'de Hicabi Efendi, Çengi romanında Canbert Bey, Taaffüf romanında Daniş Bey, Diplomalı Kız romanında Jean Pepres, Felatun Beyle Rakım Efendi romanında ise Mustafa Meraki Efendi'nin isimleri verilmiştir. Henüz On Yedi Yaşında romanında ise Kalyopi'nin babasına, Hüseyin Fellah romanında Hüseyin'in babasına, Paris'te Bir Türk adlı romanda Nasuh Bey'in babasına yer verilmiş olmasına rağmen isimleri belirtilmemiştir. Müşahadat romanında ise baba figürü olarak Ahmet Mithat Efendi'nin kendisi vardır. Araştırmanın temelini oluşturan Hikmet-i Peder romanındaki baba karakterinin de mesleği verilmiş olup ismi verilmemiştir.

Ahmet Mithat Efendi'nin "Hikmet-i Peder" romanında Doktor Bey adıyla yer alan ailesine sadık ve çocuklarıyla ilgili "baba" figürleri bazı romanlarında da görülmektedir. Gönüllü adlı romanında Ahmet Mithat romanda geçen olaylara müdahale ederek bir olaydan bahseder. Tanıdığı bir kişinin kızını evlendirme münasebetiyle damadına söylediği sözleri nakleder:

"Evlâdım! Sana verdiğim kıza maişet için lâzım gelen dersleri mümkün mertebe verdim. Yalnız bir kadın ile kocası arasındaki münasebet-i hususiyeye dair bittabi harf-i vâhid söylemedim. Hane halkınca dahi benim bu kaideme kat'iyen riayet olunmuş olduğundan eminim." (A.Mithat Efendi, 2000a:241).

Eski Mektuplar adlı romanında ise baba figürü olarak Saim Bey vardır. Saim Bey de ailesini çok seven bir babadır. Eşinin vefatından sonra hiç evlenmemiş ve biricik kızı Meliha ve onun arkadaşı Kenan ile ilgilenmiştir. Ahmet Mithat Efendi Saim Bey hakkında şunları söyler:

"Meliha'nın pederi Sâim Bey bir sevda-yı takatsûz ile sevdiği haremının vefatı üzerine pek ziyade ağlamış sızlamış, bir yere çıkmamaya kimse ile ülfet etmemeye başlamıştır. Saim Bey, familyasının yevm-i vefatından şimdiye kadar on dört ın beş senelik bir zaman mürur eylemiş olduğu halde suret-i maişetini asla tebdil etmemiştir." (A.Mithat Efendi, 2003:9).

Genç yaşta kötü yollara düşen genç bir kızın hikâyesini anlattığı Henüz On Yedi Yaşında adlı romanda ise kızı ile ilgili meselelere kayıtsız kimi zaman ise yaptıklarından pişman olan tutarsız bir baba figürü vardır. Ahmet Mithat, genç kızın ağzıyla bu kayıtsız babayı şöyle anlatır:

"İş işlediğim modistro yanında falan diyorlardı. Fakat doğrusunu isterseniz babam işin hakikatini pekala biliyorduydu da bilmemezliğe vurmuştu. Şu kadar ki ben haftada bir gece evime giderim de onun bazı defalarında babam sarhoş olarak ağlamaya başlar ve Ah kızım Kalyopi! Biz senin kanını yiyip içiyoruz der." (A.Mithat Efendi, 2000b:173).

Aynı romanda ise Kalyopi'nin babasının, kızı Kalyopi'nin Yümni Bey ile evlenmesi olayında kendisinin rızasının alınması gerektiği gene Kalyopi'nin ağzından anlatılır:

“Sonra babam “Hayır beyim!” Ben de bir çiğ adam değilim. İslam dinince Hristiyan kızlarını almanın caiz olduğunu bilirim. Ben de Müslümanlar içinde büyümüşüm. Fakat ele güne karşı rezalet çıkarmayalım. Benim de rızamla bu iş olmuş sayılsın.” (A.Mithat Efendi, 2000b:141).

Ahmet Mithat'ın Jules Verne'nin “80 Günde Devr-i Alem” romanından esinlenerek yazdığı Acaib-i Alem romanında ise diğer romanlara göre baskın ve olumlu bir baba figürü görülmemektedir. Sadece Hicabi Efendi'nin ailesini geçimini sağlamayı bırakması ve o bu işi kardeşine bırakması aynı zamanda ise farklı uğraş alanları edinmesi romanda şu cümlelerle anlatılır:

“O zaman kadar ailesi halkına muhabbeti ve hanesini terfihe gayreti başkaları için dahi bir misâl-i lâzımı'l-ımtisâl olan Hicabi Efendi artık idare-i beytiyyeyi küçük karındaşına havale ederek zamanını ya kırlarda kelebek ve böcek avlamak ve otlar, kökler, çiçekler toplamak veyahut Suphi'nin hanesinde muhâverât-ı fenniyyeyi sabahlara kadar uzatmak ile imrara başlayınca bundan ailesi fevkal'î had dilgîr olmaya başladıkları gibi eşi dostu dahi onlarla hem zeban olarak Suphi'yi ta'n ve teşîe koyuldular.” (A.Mithat Efendi, 2000c:242).

Hüseyin Fellah romanında ise oğlunu okutmaya hevesli bir baba karakteri oğlunun ağzından şöyle anlatılmaktadır:

“Pederim merhum beni okutmağa yazdırmağa hevesi pek ziyade idiye de benim hevesim yalnız ata binip silah kuşanmağa ve bütün gün sayd ve şıkar arkasında dolaşmağa idi.” (A.Mithat Efendi, 2000d:459).

Ayrıca bu romanda yaş faktörünün evliliğe etkisi de görülmektedir. Bu konuda Hikmet-i Peder romanındaki görüşler bu romandaki görüşlerle aynı doğrultudadır.

“Pederim bana bilakis “Sen çocuğun evlenecek zamanın değildir hem de Cemile senin kadar adeta senden büyük kızdır” demesin mi? Bir iki sene daha sabret de sana münasip bir kız alırım” dedi.” (A.Mithat Efendi, 2000d:460).

Ahmet Mithat Efendi'nin Müşahadat romanında ise baba figürü olarak bizzat Ahmet Mithat'ın kendisini görmekteyiz. Ahmet Mithat baba olmakla birlikte bazı sorumlulukların da geldiğini şöyle belirtiyor:

“İnsan evladını sever. Hayrına, selâmetine çalışır. Çünkü mecburdur. Tab'an, medeniyeten bu mecburiyet altındadır.” (A.Mithat Efendi, 2000e:235).

Ayrıca Siranuş Hanım'ın onu bir baba olarak görmesinden sonra babalık mertebesinin çok üstün bir mertebe olduğunu okuyucularına da şöyle söylüyor:

“Hey hey. Bu akşam şu güzel esmer bir elimi öpmekle bana bir “peder” demekle, beni milyonlarca nüfus-ı beşeriyye meyânında bir mevki-i münfaza çıkarmış oldu. Karilerimden genç olanlar bu zevkin mertebesini mümkün değil zihinlerinde bulamazlar. Çünkü onlar henüz tabî ve medeni babalık zevkini bile tecrübe etmemişlerdir. Bilemem ki babalık mertebesini ihraz eylemiş bulunan salhurdegan bu zevkin derecesini takdir eyleyebilirler mi?” (A.Mithat Efendi, 2000e:239).

Paris'te bir Türk romanında ise baba figürü olarak Nasuh Bey'in babası vardır. Babası Nasuh Bey ailenin tek çocuğu olmasından dolayı babası Nasuh Bey'in eğitimi için bir hayli uğraşmıştır. Buradaki baba figürü bizzat romanın kahramanı Nasuh Bey'in ağzından anlatılır:

Pederin benden başka evlâdı olmadığından artık beni istediği gibi terbiye etmek için hiçbir şeyi diriğ etmezdi. Ama onun istediği gibi terbiye nasıl olur mülâhaza ediyor musunuz? Her şeye bas vurmak bu terbiyenin mebnâ-âleyhi idi. Sûret-i terbiyesini size şu veçhile tasvir edeyim ki, her birinde ikişer üçer ay kalmak üzere otuz ... sanatı dolaştık. Ondan sonra bizi yanından ayırmayarak

her nev'i adamların bezm-i musahabesine soktu. Dindarâne sohbetler de işittik bî-dinâne sözle de. Feylesofâne mübahesede de bulunduk, zahidâne mükâlematta da? (A.Mithat Efendi, 2000f:104).

Romanda Nasuh Bey'in eğitimiyle meşgul olan sadece babası değil Doktor Hell'dir. Nasuh Bey de eğitimini babasıyla beraber aynı zamanda Doktor Hell'e borçlu olduğunu da belirtiyor.

"Beni doktor Hell'e emanet edip terbiyemi kendi bildiği gibi itmam etmesini rica eyledi. Binaenaleyh kassâm tarafından satılacak olanlar satıldıktan ve alınacak olanlar alındıktan sonra doktor Hell bizi yakaladığı gibi kendi hanesine götürdü. Kalemin ehemmiyetine göre üç aydan e cevapaltı aya kadar devamla hususiyet-i hâlini anladıktan sonra ondan çıkar çıkmaz bir diğerine girerdik. Elhasıl vukuf cihetiyle neye malik isem pederimden sonra hep doktor Hell'in ilâ âhiri'l ömr unutulmayacak bergüzarıdır." (A.Mithat Efendi, 2000f:105).

Ama Nasuh Bey, babasının ve Doktor Hell'in onun eğitimiyle ilgili bu kadar uğraşmalarını takdir etmekle beraber eksikliklerin kaldığını da şöyle belirtiyor:

"Pederim ile Doktor Hell bize her şeyi öğretmeye çalıştıkları halde dost kazanmak cihetine ehemmiyet vermemişlerdi." (A.Mithat Efendi, 2000f:106).

Çengi romanında ise Canbert Bey baba figürü olarak karşımıza çıkmaktadır. Canbert Bey kızının eğitimiyle ilgilenen ve eğitime çok önem veren bir babadır.

"Canbert Bey müşâfêhe ve mücâvebe derecesine varan kızının es'ile-i bînihâyesine cevap itasına vakti ve kudreti olmayan pederlerden değildir. Kapıdan dışarı çıkmayan bir adam o bitmez ve tükenmez vaktini neye sarf edecek? Kendisi epeyce büyük yerler, büyük adamlar, büyük işler görmüş olduğundan ve zaten dahi tab'-ı selim ve hiss-i müstakim sahibi bulunduğundan vukuf ve malûmatı bir çocuğu terbiyeye kifayet edecek derecedeydi. Okumakta okuması, yazmakta yazması dahi nakıs olmayıp adeta olur olmaz yazarlara dahi ders verebilecek haldeydi." (A.Mithat Efendi, 2000g:59).

Fakat kızının eğitimiyle çok alakalı olan Canbert Bey'in bazı noktalarda eksikliği de vardır. Kızına iyi bir eğitim veren Canbert Bey'in kızına evlilik ve aşk konularında gereken eğitimi vermediğini Ahmet Mithat şöyle ifade ediyor:

"Vakıa kız babasından birçok şey öğrendi. Lâkin aşk tezevvüç ve buna müteferri elfaz ve ahkâmın cümlesinin eçhel-i cahili kaldı." (A.Mithat Efendi, 2000g:60).

Taaffüf romanında ise baba figürü olarak bütün çocuklarını toprağa vermiş Dâniş Bey vardır. Dâniş Bey yaşayan ilk çocuğu olan Sâniha'yı hep el üstünde tutan bir babadır.

"Sâniha, Dâniş Beyin ilk yaşayan çocuğu demedik mi? Adamcağızın ondan â artık evlâdı doğmadı. Bu çocuk dâr-ı dünyâda bir tanecik nûr-ı didesi hükmünü aldı. Başka işi gücü de kalmamış olan Dâniş Bey Sâniha'nın üzerine tir tir titiriyor, onu esen yellerden esirgiyor. (A.Mithat Efendi, 2000h:94).

Ahmet Mithat Efendi'nin Fransız bir aileyi anlattığı "Diplomalı Kız" adlı romanında ise biricik kızı Julie için her türlü imkânı seferber eden bir baba olan Jean Pepres vardır. Pepres'in kızının eğitimine çok önem vermesi kimi zaman karısının bile şikâyetlerine neden olmaktadır. Karısı bu durumu kızı Julie'ye şöyle anlatmaktadır:

"Asıl kabahat sende değil baban olacak aptalda. Seni benim istediğim yolda terbiye eyleseydi şimdi aşınlarımızın, dostlarımızın kızları gibi sende ya bir modestro olurdun ya çiçek yapmakta mahir bir işçi. Haftada anana babana birkaç frank olsun getirirdin. Hiç olmazsa bir yere hizmetkâr sıfatıyla kapılanırdın da bari anana babana yük olmazdın." (A.Mithat Efendi, 2000j:303).

Felatun Beyle Rakım Efendi romanındaki baba figürü olan Mustafa Meraki Efendi'nin pek ilgili bir baba olduğu söylenemez. Ahmet Mithat Mustafa Meraki Efendi hakkında şunları söyler:

“Mustafa Meraki Efendi öyle tahsil görmemiş bir adam olmadığı gibi çocuğunun tahsiline nezarete dahi vakti olmadığından oğlunun mektebe gidip gelmesini ve Fransız hocasının dahi eve gelip gitmesini bir çocuğun terbiyesi için kâfi görürdü.” (A.Mithat Efendi, 2000k:5).

3-Ahmet Mithat Efendi’nin Hikmet Kavramına Bakışı ve “Hikmet-i Peder”

İslam dünyasında hikmet ve felsefe kavramlarının zaman zaman farklı anlamlarda kullanılması ve hikmet kavramına felsefeden daha geniş anlamlar yüklenilmesine rağmen genel olarak hikmet ve felsefe kavramları birbirlerinin yerine kullanılmıştır (Karaca, 2010:43). Her ne kadar bu iki kavram birbirinin yerine kullanılsa da İslam düşünürleri felsefe yerine daha çok hikmet kavramını kullanmışlardır. Bunun nedeni erken dönemlerde felsefeye karşı oluşmuş olumsuz tavır ve bu tavrı kırmak için bu kavramın yerine hikmet kavramının kullanılmasıdır (Karaca, 2010:43). İslam düşünürlerinin bu kullanımları Ahmet Mithat Efendi’de de görülmektedir.

Tanzimat dönemiyle birlikte artık felsefe müstakil adıyla kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle Ahmet Mithat, Dağarcık ve Kırkambar gibi dergilerde yer alan yazılarında felsefenin önemi üzerinde durmuş ve toplum olarak felsefi geleneğe pek uzak olmadığımızı belirtmişti. (Akyol, 2014:11). Ahmet Mithat her ne kadar yazdığı yazılarla felsefin öneminden bahsetse de yazılarında ve eserlerinde felsefe yerine çoğu kez hikmet tabirini kullanmayı uygun bulmuştur. Bu kullanımın nedeninin Müslüman bir Osmanlı toplumu için olduğu söylenebilir. Çünkü felsefe tabirinin kullanımın toplumda çeşitli tepkilere yol açması imkan dahilindedir. İşte bu yüzden felsefe yerine Kur’an’da da geçen hikmet kavramını kullanmayı uygun görmüştür.

İncelenmiş olan Hikmet-i Peder adlı romanda Ahmet Mithat Efendi, evlilik ve eğitim üzerinde çeşitli değerlendirmeler yapmıştır. Romanın ana karakteri olan ve Doktor Bey üzerinden aile kurma, evlilik ve eğitim hakkındaki görüşleri görülmektedir. Burada dikkat çekici bir unsur ana karakterin isminin verilmemiş olmasıdır. Romanın diğer karakterlerinin ismi açıkça verilmiş olmasına rağmen fikirleriyle romanın özünü oluşturan ana karakterin ismi verilmemiştir. Buradan doktor mesleğinde olan ana karakterin gerçek bir kişi olması olasılığını oldukça kuvvetlendiriyor. Zira kendisi eserin başında roman denilen türün kurmaca bir tür olduğunu belirtip okuyuculara eğer kurmaca yerine gerçek bir olaydan ibaret olursa buna ne deneceğini soruyor ve sırf gerçeklerden oluşan bu eseri bir romandan ziyade tarih olarak düşünülebileceğini belirtiyor. Bu konu hakkındaki görüşlerin eserinde şöyle söylemiştir:

“Bu lüzum üzerine de şu Hikmet-i Peder sernamesi (başlığı) altında karilerime nakledeceğim şeyi roman olmaktan ziyade bir tarih addetmelidir. Zira bunu bana hikâye eden zatın teminine göre bu vakayı kâmil ve kâffeten (tamamen) sahihmişler. Be de bunu bana hikâye olunduğu gibi nakledeceğim”. (A.Mithat Efendi, 2014:16).

Ahmet Mithat Efendi, ana karakter Doktor Bey vasıtasıyla evliliğin öneminden ve evlilik kadar evlilik kararı alınmadan önce dikkat edilmesi gereken noktaları belirtmiştir. Bu görüşler, evlilik kararı almış ya da alacak kişilere nasihat olarak verilmemiş kendisinin bir yakını için Doktor Bey’in kapısını çalmış bir kişiye belirtilir. Buradaki görüşler, bir nasihattan öte “hikmet-i peder” ya da diğer adıyla “mekteb-i cedid” in birer dersleridir. Doktor Bey’in özellikle erken yaşta yapılan ve bilinçten uzak olan evliliklere karşı tutumu sayısal verilerle desteklenmiştir. Gerek erken evliliklerden dolayı memlekette yaşanan nahoş olaylar gerekse bu erken ve bilinçsiz evliliklerden dolayı oluşan hastalıkları Doktor Bey büyük bir titizlikle incelemiş ve istatistik oluşturmuştur. Hikmet-i Peder adlı bu eser özellikle evlilik ve eğitim noktasında çeşitli görüşlerle desteklenen istatistiki bilgilerle pedagoji ile ilgili olan kitaplar arasında oldukça farklı bir yere sahiptir (Akyol, 2014: 13).

4- Ahmet Mithat’ın Hikmet-i Peder’deki Evlilik ve Eğitim Hakkında Görüşleri

Hikmet-i Peder romanında yaşanmış bir olay anlatılmaktadır. Ahmet Mithat bu olayı yaşamış bir zatın ağzıyla olayı anlatmıştır. Olayı anlatan kişi kendi ifadesiyle onu “*bir baba gibi diyemezsem*

de ağabey gibi tanır, hatırıma riayet eder" dediği Siret Bey için kızını isteme amacıyla ana karakter olan Doktor Bey'in yanına gider. Ama Doktor'un kızını isteme pek kolay olmayacaktır. Nitekim Doktor çok farklı bir insandır. Siret Bey'e göre de *"ters bir herifitir."* Ahmet Mithat'a olayı anlatan kişi bu olayın zorluğunu şöyle anlatmaktadır:

"Siret bu ismi verir vermez vakıa bana da bir durgunluk geldi. Doktoru tanırırsınız a? Vakıa ne ters adamdır. Hemen hiç kimseye benzemez dersem mübalağa etmemiş olurum. Değil mi? Her şeyde kendisine mahsus bir fikri, kendi tabirince bir fikr-i hikmeti vardır. Fakat o fikr-i hikmet hiçbir kimsenin fikrine benzemez. Mutlaka herkesin fikrine mugayirdir (aykırıdır)." (A.Mithat Efendi, 2014:17).

Romanın ilerleyen bölümlerinde hikâyeyi anlatan kişi Doktor'un evine Rana Hanım için gider. Doktor ile konuşurken Rana Hanım'ın artık yaşının yettiğini belirterek maksadını belirtmek ister. Doktor bu esnada sözünü keser ve Rana Hanım'ın aslında yaşça yetişmediğini belirtir. Doktor kızının evlilik için yaş olarak uygun olmadığını şöyle anlatır:

"Gelmiş, yetişmiştir ama başkalarının hesabına göre! Benim hesabıma göre on yedi yaşındaki bir kız henüz gelmiş yetişmiş değildir." (A.Mithat Efendi, 2014:51).

Doktor, kızının evlenmesinin daha erken olduğunu belirtmesiyle birlikte *"hikmet-i peder"* kavramından da ilk defa bahsetmiş olur. Hikmet-i peder kavramına şöyle vurgu yapmaktadır:

"On sekiz yaşına girmekte bulunan bir kızın tezvic zamanı gelmiş addolunursa da geçmiş addolunamaz. Onun için on sekiz yaşına giren bir kızın babası eğer bende peyda olan *"hikmet-i peder"* fikrini peyda etmişse kızının zaman-ı tezvic geçiyormuş, kızı evlerde kalacakmış gibi bir telaşla ilk zuhur eden talibe çıkıveremez". (A.Mithat Efendi, 2014:52).

Burada hikmet-i peder fikrinin bir babanın kızının evlenmesi olayında önemli bir role sahip olduğu görülmektedir. Hikmet-i peder fikrine sahip olan bir babanın sırf kızının yaşı geldi diye evliliğine onay vermemesini ve bu konuda daha dikkatli ve daha düşünceli olmasını gerektğini belirtir.

Hikmet-i peder kavramına ilk önce vurgu yapan Doktor..... Bey, bu kavramı açıklarken çeşitli bilim dallarıyla kıyaslamalar yaparak kavramın önemini açıklar:

"Hikmet-i tarih! Anlarım. Teslim ederim ki pek mühimdir. Zira o olmadığı halde koca tarihin kocakarı masalı kadar da değeri kalmaz. Hikmet-i hukuk! Anlarım! Zira bu olmadığı halde ahkâm-ı kavanînin adât-ı adiyeden hiçbir farkı görülemez. Fakat bu hikmetlerin kâffesi milletlerin intizam-ı maişet-i medeniyesini temin eylemek için olduğuna göre evvela milletleri teşkil etmeli de maişet-i medeniyesine ondan sonra intizam vermek ve bu intizamı temin eylemek yollarını düşünmeli. Ey milletler nelerden müteşekkildir? Familyalardan! Değil mi? Ya familyalar nelerden müteşekkildir? İşte bunu nazar-ı dikkat ve hikmete aldığımız anda âcizane esasını vaz' etmiş olduğum *"hikmet-i peder"* in ehemmiyet-i harikuladesi kendi kendine meydana çıkıverir." (A.Mithat Efendi, 2014:52).

Doktor hikmet-i pederin öneminden bahsettikten sonra milletleri, ailelerin aileleri ise babaların oluşturduğundan bahseder. Bu durumda hikmet-i peder kavramının içerisindeki baba figürünün üzerindeki sorumluluğu da gözler önüne serer.

"Evet! Milletleri familyalar teşkil ederler. Familyaları da babalar teşkil ederler. Ama babalar kendi familyalarını teşkil etmek vazifesiyle muvazzaf (görevli) olmaktan ziyade oğullarının kızlarının teşkil edecekleri familyaları teşkil etmek vazife-i dakika ve mühimmesiyle (önemli) muvazaftırlar." (A.Mithat Efendi, 2014:56).

Ahmet Mithat Efendi'ye göre babanın görevleri arasında sadece ailesine bakmak veya ailesini geçindirmek yoktur. Ona göre baba kendi evlatlarının kuracakları yuvaları tahsis etmek zorundadır. Bu sadece kendi çocukları için değil aslında toplum için yapılması gereken bir görevdir.

Ahmet Mithat Efendi böylelikle babaya sadece ailesine bakma veya ailesinin geçimini sağlamak gibi bir sorumluluğun yanında toplumu inşa etmede de büyük bir sorumluluk yüklemiştir.

Ahmet Mithat'a göre evliliğin toplumu oluşturmada çok büyük bir yeri vardır. İyi evlilikler beraberinde iyi bir toplumu kötü evlilikler ise kötü bir toplumu beraberinde getirir. İşte "hikmet-i peder" kavramı iyi bir toplumu meydana getirme amacını taşımaktadır. Hikmet-i Peder'in öncüsü olan doktora göre ise yaşı geldiğini düşünen delikanlılar evlilik ciddiyetinden uzaktır. Bunu doktor şöyle belirtir:

"Bir delikanlı alacağı kızın uzun boylu mu kısa boylu mu, semiz mi, zayıf mı olmasını en evvel düşünür. Hâlbuki bundan evvel düşünmesi lazım gelen şey kendinin tehhül zamanı olup olmadığı ve tehhülden maksadı cemiyet-i beşeriye bir aile daha zamm etmek niyet-i halisanesine mübteni bulunup bulunmadığı kaziyeleri olmak lazım gelirken bunu ikinci üçünü derecelerde düşünür. Belki de hiç düşünmez." (A.Mithat Efendi, 2014:56).

İşte insanların özellikle erkeklerin evlenme esnasında düşündükleri bu şeyler kötü evliliklere sebebiyet vermektedir. Kötü evliliklerin sonunda ise boşanmaların ve ayrılıkların kaçınılmaz olduğunu Doktor şöyle belirtmektedir:

"İşte sebep budur ki hele bilhassa zamanımızda büyük şehirlerde vukua gelen izdivaçların yarısından ziyadesi mazhar-ı muvaffakiyet olamayıp azar azar yüz göstermeye başlayan dirliksizlikler bir zaman sonra tahammül edilemeyecek derecelere varır. Mutlaka talaka (boşanma), müfarekata (ayrılma) müncer (var olma) olur. Esasen tehhülden maksat familya teşkiliyken işte bu suretle tehhül familya yıkmaya müncer oldu, değil mi?" (A.Mithat Efendi, 2014:57).

Romanda Doktor Bey'in kızıyla evlenmek isteyen Siret Bey'in yaşının da yirmi bir olduğu düşünülürse Doktor'un erken yaşlarda evlilik yapılmasına karşı olduğu daha iyi bir örnekle ortaya çıkmaktadır. Ayrıca kendisi de gençken yapılan evliliklerin yüzde sekseninin de boşanmalarla sonuçlandığını belirtmiştir. Doktorun belirttiği bu veri öylesine söylenmiş bir veri değildir. Doktor, genç yaşta yapılmış olan evliliklerin nasıl sonuçlar doğurduğunu not ettiği yaşanmış olaylarla desteklemiştir. Doktorun kaydettiği bu olaylarda genç yaşta ve düşüncesizce yapılmış evliliklerin gerek evlenenlere gerekse topluma nasıl zarar verdiği görülmektedir. Bu olayları değerlendiren Doktor, boşanmaların sebebinin çoğunlukla erkek olduğunu, kadınların ise boşanmalardaki sebebiyetlerinin yüzde onu bile teşkil etmediğini belirtmiştir.

Doktor boşanmaların ana sebebini ise şöyle özetlemektedir:

"Hep erken evlenmek, zaman-ı hakikîsinden evvel tehhül etmek. Aile teşkili için değil kendi zevki için evlenmek!" (A.Mithat Efendi, 2014:64).

Burada Doktor evlenmenin sadece insani zevkler uğruna yapılamayacağını, yapıldığı zaman ise de çok kötü sonuçlar doğuracağını açık bir şekilde dile getirmiştir.

Bu eserde evlilikte yaşın önemli olduğu vurgulanmıştır. Evlilik için uygun yaş sorulduğunda bunu Doktor şöyle izah etmektedir:

"Bu suale yirmi, yirmi beş, otuz gibi bir adetle cevap vermeye muntazırsanız (bekliyorsanız), intizarınız (bekleyişiniz) beyhudedir. Bazı kimseler bana sorarlar ki günde kaç dirhem rakı veyahut kaç sigara muzırdır (zararlıdır) da bunların ne miktarı muzır değildir? Bir akile böyle bir sual yakışık alır mı? Adam var ki onun için bir kadeh rakı, bir sigara bile muzırdır. Adam var ki bunların birçoğuna birçok zamanlar mukavemet edebilir. Tehhül (evlilik) çağı da böyledir. Adam var ki yirmi yaşındayken tehhül için pek geç kalmış sayılır. Adam var ki otuz beş yaşına gelmiş olduğu halde henüz tehhül zamanı gelmemiştir. Bu zamanı o adamın maişeti tayin eder." (A.Mithat Efendi, 2014:69).

Buradan da anlaşıldığı üzere ilk başta evlilik konusunda yaşın önemli olduğunu belirten Doktor'un aslında yaştan kastettiği olgunluktur. Ama genellikle genç yaşlarda daha doğrusu Doktor'un evliliğe karşı çıktığı yaşlarda olgunluğun beklenmesi zordur. Dolayısıyla yaş insanın olgunluğunu bir nevi tayin eder. Farklı durumlarda ise bir insanın yaşı küçük olduğu halde olgun olduğu ya da yukarıda belirtildiği gibi yaşı büyük olup da henüz olgunluğa erişmemiş olabilir.

Doktor Bey'in sadece evlilik hakkında görüşleri yoktur. Bir baba ile oğlun arasının nasıl olması gerektiğini de şöyle açıklamaktadır:

"Nüzhet, benim oğlum olmaktan ziyade kardeşim, hatta arkadaşım gibidir. Baba ile oğul arasındaki levazım-ı ihtiramiyeye (lüzumlu olan saygı) halel getirmeksizin benimle her şeyden pek serbestane bahseder." (A.Mithat Efendi, 2014:71).

Doktor'un evladiyla olan bu samimiyeti aslında o zamana kadar Osmanlı toplumunda pek eşine rastlanır bir durum değildir. Ama bu samimiyetin temelinde "hikmet-i peder" fikri yatmaktadır. Çünkü Doktor'a göre evlilik düşüncesinde gençler her zaman âkil davranmayabilir. Bu durumdan dolayı ise sadece yuvalar zarar görmez ayrıca toplum da zarar görür. İşte hikmet-i peder düşüncesine göre bir baba evlatlarına bu konu hakkında yol gösterecek kadee samimi olmalı ve saygısızlık yapmadan serbestçe konuşabilmelidir.

Ahmet Mithat Efendi'nin yazmış olduğu bu romanda romanın baş karakteri olan Doktor ... Bey'in "hikmet-i peder" düşüncesinin büyük bir bölümünü evlilik oluştursa da eğitim hakkında da görüşleri de bu düşüncenin içerisinde yer almaktadır. Doktor'a göre bir babanın görevi evladını giydiren kuşatmak ya da daha sonra okul çağında onu okullara göndermek ile bitmez. Bir babanın evladının terbiyesini vermek ve bunu tesis etmek gibi bir görevi de vardır. Bunu Doktor şöyle açıklamıştır:

"Onların bir de terbiye-i fikriyeleri vardır ki o doğrudan doğruya size aittir. Kibar familyalar nezdinde bir söz vardır ki "Babamın, ceddimin kanı damarlarımda cevelan ediyor" derler." (A.Mithat Efendi, 2014:90).

Burada ileri sürülen fikirlerle, tabire göre babanın eğitimdeki rolü açık bir şekilde belirtilmiştir. Bir babanın evladı için görevleri sadece onu iyi bir okulda okutmak, ona yabancı hocalar tutmak ya da onun bütün ihtiyaçlarını karşılamak değildir. Özellikle terbiye noktasında baba üzerine düşen görevi yapmak durumundadır. Romandaki Doktor'un belirtmiş olduğu hikmet-i peder mektebinin ilk öğrencisi olan oğlu Nüzhet'in bu konu hakkındaki görüşleri babasının görüşlerine paraleldir.

"Ama insanlar meyanında hüner ve hikmetle mümtaz olacak sınıf için pederlerin kendi netice-i tecaribini (tecrübelerin sonucunu) evladına nakletmesi adeta vaciptir." (A.Mithat Efendi, 2014:91).

5-Sonuç

Tanzimat Dönemi Osmanlı toplumunda çeşitli değişikliklerin meydana geldiği bir dönemdir. Bu değişiklikler daha önceki devirlere göre sadece belirli alanlarda olmamış, toplumu da etkilemiştir. Toplumu etkilemesinin içerisinde Batı tarzı yaşamı benimseme örnek olarak verilebilir. Batı tarzı yaşamı benimseyenlerden dolayı Osmanlı toplumunda çeşitli sıkıntılar baş göstermiştir. Çünkü Batı toplumunun o zamanki yaşayış tarzı Osmanlı toplumuna uygun değildir. İşte Ahmet Mithat Efendi toplumun temelinde babanın büyük bir rolü olduğunu düşünmektedir. Çünkü ona göre baba bir aileyi kurmada ve bu aileyi bakmakla hükümlüdür. Babanın aileyi bakma çerçevesinde de düşünülebilecek olan çocukların evliliği ve eğitimi Ahmet Mithat Efendi'ye göre oldukça önemlidir.

Yazarın yazmış olduğu "Hikmet-i Peder" romanında bu iki konu üzerinde durulmuştur. Yazar romanda babanın görevlerini belirtmiş ve özellikle evlilik noktasında babanın vazifesinin

üzerinde durmuştur. Yazar, dikkat edilmeden ve üzerinde yeterince düşünülmeden-sadece yaşı geldiği için- yapılan evliliklerin sadece aileyi kötü bir şekilde etkilemediğini ailelerin birleşmesiyle oluşan toplumu da kötü bir şekilde etkilediğini açık bir şekilde ortaya koymuştur. Çalışmada incelenen romanlarda da baba karakterlerine vurgu yapılmıştır. Her ne kadar incelenen bazı romanlarda baba karakterleri baskın bir şekilde görülmese de baba karakterinin baskın olduğu romanlarda babaların çocukların eğitiminde büyük bir rol oynadığı görülmektedir. İncelenen romanlara bakıldığında Ahmet Mithat Efendi tarafından ailede, eğitimde ve toplumsal huzurun sağlanmasında “baba” kavramına gereken önemin verilmesi gerektiğinin özellikle vurgulandığı görülmektedir.

Kaynakça

- Akyüz, K. (1995). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Alver, A. (2012). İlk Dönem Türk Romanlarında Yanlış Batılılaşma Sonucu Yabancılaşan Karakterler. *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 27-36. <https://doi.org/10.25068/dedekorkut7>
- Alver, A. (2012). İlk Dönem Türk Romanlarında Yanlış Batılılaşma Sonucu Yabancılaşan Karakterler. *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 27-36.
- Efendi, A. M. (2000a). *Gönüllü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Efendi, A. M. (2000b). *Henüz On Yedi Yaşında*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Efendi, A. M. (2000c). *Acaib-i Alem*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Efendi, A. M. (2000d). *Hüseyin Fellah*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Efendi, A. M. (2000e). *Müşahadat*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Efendi, A. M. (2000f). *Paris'te Bir Türk*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Efendi, A. M. (2000g). *Çengi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Efendi, A. M. (2000h). *Taaffüf*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Efendi, A. M. (2000j). *Diplomalı Kız*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Efendi, A. M. (2000k). *Felatun Beyle Rakım Efendi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Efendi, A. M. (2003). *Eski Mektuplar*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Efendi, A. M. (2014). *Hikmet-i Peder*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Karagöz, M. (1995). Osmanlı Devletinde Islahat Hareketleri ve Batı Medeniyetine Giriş Gayretleri (1700-1839). *OTAM*, 173-194. https://doi.org/10.1501/otam_00000000242
- Kodaman, B. (2007). Osmanlı Devleti'nin Yükseliş ve Çöküş Sebeplerine Genel Bakış. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*(16), 1-24. <https://doi.org/10.21550/sosbilder.429650>
- Okay, O. (2008). *Batı Medeniyeti Karşısında Ahmet Midhat Efendi*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Özkardeş, O. G., & Arkonaç, S. (1998). İki Farklı Eğitim Düzeyinde Baba Olma Algısı. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 253-263. https://doi.org/10.1501/egifak_00000000855